

Računovodstveno odvajanje i troškovno računovodstvo
HCA/FAC 2011

Regulatorni računovodstveni
dokument

Podgorica, Septembar 2011. godine

Sadržaj

Uvod.....	3
Definicije pojmova.....	3
Pravna napomene.....	5
1. Zahtjevi za regulatornim izvještavanjem	6
1.1. Zakon o elektronskim komunikacijama.....	6
1.2. Rjesenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu.....	7
2. Regulisana tržišta	9
2.1. Tržišta, tržišni segmenti i usluge.....	9
2.2. Maloprodajna tržišta	10
2.3. Veleprodajna tržišta	12
3. Računovodstvena načela.....	14
3.1. Načela regulatornog računovodstva	14
4. Politike regulatornog računovodstva.....	16
4.1. Politike regulatornog računovodstva	16
5. Transferne naknade.....	24
5.1. Regulisana tržišta	24
5.2. Izvještaj o transfernim naknadama	24
6. Jedinični troškovi	25
6.1. Rjesenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu.....	25
6.2. Jedinični troškovi.....	25
7. Trošak kapitala	26
7.1. Ponderisani prosječni trošak kapitala	26
7.2. Trošak vlasničkog kapitala - Model vrednovanja kapitalne imovine (CAPM)	27
7.3. Trošak duga	29
7.4. Stepen zaduženosti	30
7.5. Poreska stopa	30
7.6. Uporedive kompanije	30
8. Troškovno računovodstvo	31
8.1. Zahtjevi za modelom troškovnog računovodstva	31
8.2. Opis modela troškovnog računovodstva.....	31

Uvod

Rješenjem Agencije za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost broj 0904-2327/3 od 30.maja 2011. godine, Crnogorskom Telekomu A.D. Podgorica kao operatoru fiksne elektronske komunikacione mreže sa značajnom tržišnom snagom određuje se sprovođenje računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva, na način i u rokovima kako je određeno dokumentom „Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva“. U skladu sa propisanom Metodologijom, Crnogorski Telekom A.D. je pripremio Regulatorni računovodstveni dokument. (u daljem tekstu „Dokument“.

Definicije pojmova

Agencija - Agencija za elektronske komunikacije i poštansku djelatnost

Metodologija – Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva u skladu sa Rjesenjem Agencije broj 0904-2327/3 od 30. 05 2011. Godine

Dokument: Regulatorni računovodstveni dokument

ZEK – Zakon o elektronskim komunikacijama

SMP: operator sa značajnom tržišnom snagom (Significant Market Power)

ABC - određivanje troškova na osnovu aktivnosti (Activity Based Costing)

ADSL - asimetrična digitalna pretplatnička linija (Assymetric Digital Subscriber Line)

AS: računovodstveno odvajanje (Accounting Separation)

RFI – regulatorni finansijski izvještaji

RA – regulisane aktivnosti

NA: neregulisane aktivnosti (Non-Regulated Activities)

MCE – prosječni angažovani kapital (Mean Capital Employed)

CAM: model troškovnog računovodstva (Cost Accounting Model)

Crnogorski Telekom: „Crnogorski Telekom A.D.“ Podgorica

ERP/M: planiranje/upravljanje resursima preduzeća (Enterprise Resource Planning/Management)

FAR: registar stalne imovine (Fixed Asset Register)

HCC: homogene troškovne kategorije (Homogeneous Cost Categories)

NBB: mrežni blokovi (Network Building Blocks)

NC: mrežne komponente i poslovni procesi (Network Components)

EBC: određivanje troškova na osnovu elemenata (Element Based Costing)
LLU: izdvojena lokalna petlje (Local Loop Unbundling)
MDF: glavni razdjelnik (Main Distribution Frame)
MSFI: Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (International Finance Reporting Standards)
NTE: mrežna terminalna oprema (Network Terminal Equipment)
Operator: fizičko ili pravno lice koje raspolaže javnom komunikacionom mrežom ili sa njom povezanim mogućnostima, odnosno lice koje pruža javne komunikacione usluge.
PSTN: javna telefonska mreža (Public Switched Telephone Network)
RSU – pretplatnički stepen (Remote Subscriber Unit)
RIO: Referentna interkonekciona ponuda za fiksnu mrežu (Reference Interconnection Offer)
RUO: Referentna ponuda za pristup razvezanoj lokalnoj petlji (Reference Unbundling Offer)
WACC: prosječni ponderisani trošak kapitala (Weighted Average Cost of Capital)
CAPM: cjenovni model vrednovanja kapitalne imovine (Capital Asset Pricing Model) **CPE:** korisnička oprema (Customer Premises Equipment)
DSL: digitalna pretplatnička linija (Digital Subscriber Line)
DSLAM: pristupni multiplexor za digitalnu pretplatničku liniju (Digital Subscriber Line Access Multiplexor)
HCA: istorijsko troškovno računovodstvo (Historical Cost Accounting)
FAC: metodologija potpuno raspodjeljenih troškova (Fully allocated Cost)
IP: internet protokol (Internet Protocol)
ISP: Pružalac Internet usluga (Internet Service Provider)
MPLS: (Multi Protocol Label Switching)

Pravna napomene

Ovaj Dokument je sačinjen od strane Crnogorskog Telekom A.D. koji je njegov vlasnik isključivo radi postupanja po Rješenju Agencije o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu te je Dokument, u cijelosti ili pojedine njegove dijelove, zabranjeno koristiti u bilo koje druge svrhe.

Bilo koje prosljeđivanje, distribucija ili reprodukcija ovog Dokumenta, u cijelosti ili djelimično, u bilo kojem obliku (uključujući elektronski) nije dozvoljena bez izričite pisane saglasnosti Crnogorskog Telekom A.D. osim ukoliko pozitivnopravni propisi Crne Gore to izričito nalažu. Agencija se obavezuje čuvati povjerljivim sve činjenice i podatke koje dobije ili stekne od Crnogorskog Telekom A.D. tokom ispunjavanja Odluke Agencije o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu, a koji budu označeni kao povjerljivi podaci ili poslovna tajna od strane Crnogorskog Telekom A.D. Otkrivanje takvih povjerljivih podataka ili poslovne tajne trećim licima će biti dopušteno isključivo na osnovu izričite pisane saglasnosti Crnogorskog Telekom A.D. Nepoštovanje ove odredbe može predstavljati kršenje Zakona o elektronskim komunikacijama te drugih važećih propisa Crne Gore.

Sve zahtjeve vezi ovog Dokumenta potrebno je poslati u pisanom obliku na sljedeću adresu:

Sektor za regulatorna pitanja i odnose sa Vladom
Crnogorski Telekom A.D.
Moskovska 29, 81 000 Podgorica
Crna Gora

1. Zahtjevi za regulatornim izvještavanjem

1.1. Zakon o elektronskim komunikacijama

Zakon o elektronskim komunikacijama¹ je stupio na snagu u avgustu mjesecu 2008. godine i uz nekoliko izmjena i dopuna važi i danas.

Obaveza odvajanja računovodstvenih evidencija

U skladu sa članom 46, ZEK-a propisuje se da Agencija može (u skladu sa rješenjem iz člana 43, stav 1, ZEK-a), narediti preduzimanje mjera u cilju odvojenog računovodstvenog praćenja poslovnih aktivnosti koje se odnose na pružanje usluga interkonekcije ili operatorskog pristupa.

Obaveza nadzora cijena i troškovnog računovodstva

Član 48, ZEK-a reguliše obavezu nadzora cijena i troškovnog računovodstva na sljedeći način:

(1) Agencija (rješenjem iz člana 43 stav 1, ZEK-a), može narediti preduzimanje mjera u vezi sa pokrivanjem troškova i kontrolom cijena određenih usluga koje se pružaju u cilju obezbjeđivanja interkonekcije, odnosno operatorskog pristupa.

(2) Agencija može narediti preduzimanje mjera iz stava 1 ovog člana, ako na osnovu analize tržišta ocijeni da bi operator sa značajnom tržišnom snagom, zbog nedostatka efikasne konkurencije ili u cilju njenog suzbijanja, mogao zadržati ili previsoke cijene ili prenisku razliku između maloprodajnih i veleprodajnih cijena.

(3) Agencija, prilikom naređivanja mjera operatoru iz stava 1 ovog člana, mora uzimati u obzir rizike, ulaganja i obezbjeđenje prihvatljive stope prinosa na investiciona ulaganja operatora.

(4) Operator kojem je naređeno preduzimanje mjera troškovne orijentacije mora dokazati da su cijene obračunate na osnovu troškova uz prihvatljivu stopu prinosa na investiciona ulaganja. Prilikom provjeravanja ispunjavanja te obaveze Agencija može primijeniti metode troškovnog računovodstva koje su nezavisne od onih koje primjenjuje operator.

Agencija može od operatora rješenjem takođe zahtijevati da obrazloži i po potrebi koriguje cijene, pri čemu teret eventualnog dokazivanja snosi operator.

(5) Agencija može propisati mehanizam pokrivanja troškova ili metodologiju određivanja cijena po osnovu ovog člana, što mora biti primjereno cilju unaprijeđenja efikasnosti i održive konkurencije, ciljeva razvoja i povećanju dobiti za potrošača. Agencija može koristiti i upoređenja sa cijenama na uporedivim tržištima ili tržištima sa razvijenom konkurencijom, uzimajući u obzir specifičnosti domaćeg tržišta.

¹ „Sl. list Crne Gore“ br. 50/2008, 53/2009, 70/2009 i 49/2010

(6) U cilju ispunjavanja obaveza, operator iz stava 1 ovog člana mora primijeniti model troškovnog računovodstva koji odredi Agencija rješenjem. Agencija može odrediti oblik i metodologiju vođenja računovodstva koje mora primijeniti ovaj operator, uključujući kategorizaciju i razvrstavanje troškova i pravila koja se primjenjuju za raspoređivanje troškova. Usklađenost računovodstva po ovom članu provjerava nezavisni revizor, a Agencija godišnje objavljuje izjavu o usklađenosti na svom veb sajtu.

1.2. Rjesenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu

Agencija je 30. maja 2011. izdala Rjesenje kojim se određuje Crnogorskom Telekomu priprema niza regulatornih finansijskih izvještaja (RFI) na način i u rokovima kako je određeno dokumentom „Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva“a koja je sastavni dio pomenutog Rjesenja. Regulatorni finansijski izvještaji predstavljaju regulatorne obaveze u skladu sa Zakonom o elektronskim komunikacijama te su zasebni u odnosu na obaveze Crnogorskog Telekoma da pripremi finansijske izvještaje u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji.

Crnogorski Telekom je u obavezi da pripremi niz odvojenih regulatornih finansijskih izvještaja (RFI) za jedan (1) maloprodajni segment i pet (5) veleprodajnih segmenata. Za svako tržište na kojem je određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom (po osnovu rješenja Agencije od 11.11.2010. godine) Crnogorski Telekom je obavezan da pripremi sledeće regulatorne finansijske izvještaje:

- (1) Račun dobiti i gubitka i
- (2) Izvještaj o prosječnom angažovanom kapitalu.
- (3) Izvještaj o transfernim naknadama;
- (4) Izvještaj o jediničnim cijenama;
- (5) Izvještaj o usklađivanju i
- (6) Izjavu o odgovornosti

\

Crnogorski Telekom dužan je pripremiti i inter alia, regulatorni računovodstveni dokument.

Dokument se dostavlja Agenciji radi davanja saglasnosti nakon čega ostaje na snazi do trenutka izmjene ili stavljanja van snage od strane Crnogorskog Telekoma.

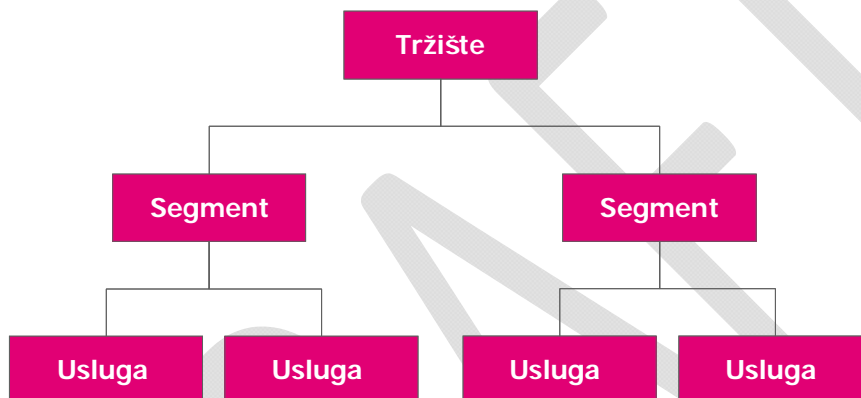
DRAFT

2. Regulisana tržišta

2.1. Tržišta, tržišni segmenti i usluge

Regulisana tržišta/segmenti/usluge daju kaskadirajuću hijerarhiju, prikazanu na slici-2.1, na kojoj su usluge sadržane unutar segmenata, a segmenti su sadržani unutar tržišta.

Slika - 2-1 Tržišta, segmenti i usluge

Definisano je jedno (1) maloprodajno tržište i pet (5) veleprodajnih tržišta za koje se trebaju pripremiti regulatorni finansijski izvještaji.

Proizvodi/usluge koje je Crnogorski Telekom rasporedi na regulisana tržišta biće navedeni kao regulisane aktivnosti (RA). Proizvodi/usluge koje Crnogorski Telekom ne raspodijeli na regulisana tržišta biće navedeni kao „Ostalo“ ili kao neregulisane aktivnosti (NA).

Moguće su sljedeće raspodjele (mapiranja) na RA:

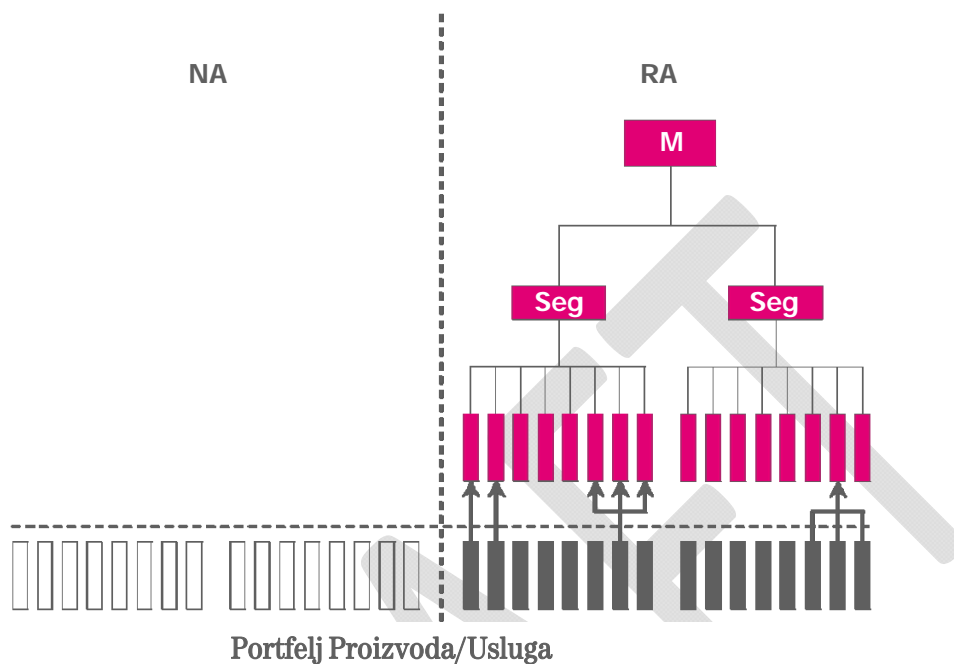
Jedan-na-jedan – Odnosi se na slučaj kada je jedan, i samo jedan, proizvod/usluga alociran na jedno, i samo jedno, tržište/segment/uslugu.

Jedan-na-više – Odnosi se na slučaj kada je jedan, i samo jedan, proizvod/usluga alociran na više od jednog tržišta/segmenta/usluge.

Više-na-jedan – Odnosi se na slučaj kada je više od jednog proizvoda/usluge alocirano na jedno, i samo jedno, tržište/segment/uslugu.

Ova moguća mapiranja su prikazana na slici-2.2.

Slika- 2-2 Mapiranja tržišta/segmenata/usluga

2.2. Maloprodajna tržišta

Maloprodajno tržište za koje je Crnogorski Telekom dužan da pripremi regulatorne finansijske izvjestaje je tržište definisano u tabeli-2.1.

Tabela - 2.1 Prijedlog računovodstvenog odvajanja na tržišta

	Prijedlog računovodstvenog odvajanja na tržišta
<i>Tržište 1-maloprodajni nivo</i>	Pristup javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica
<i>Tržište 2 -veleprodaja</i>	Započinjanje (originacija) poziva
<i>Tržište 3 -veleprodaja</i>	Završavanje (terminacija) poziva
<i>Tržište 4 -veleprodaja</i>	Veleprodajni (fizički) pristup mrežnoj infrastrukturi
<i>Tržište 5 -veleprodaja</i>	Veleprodajni širokopolasni pristup
<i>Tržište 6 -veleprodaja</i>	Veleprodajni terminalni segmenti iznajmljenih linija

Pristup javnoj telefonskoj mreži na fiksnoj lokaciji za fizička i pravna lica

Ova usluga se odnosi na davanje telefonske linije na centrali (ili priključka), zajedno s telefonskim brojem, privatnom korisniku na fiksnoj lokaciji koja korisniku omogućava uspostavljanje ili primanje (ili oboje) biranih poziva.

Ova usluga se sastoji od tri (3) vrste linija (priključaka) na centrali:

- (i) Analognih priključaka koji obezbjeđuju jedan kanal, namijenjen usluzi prenosa govora, ali koji takođe podržava uslugu prenosa podataka brzine do 56 kbit/s ;
- (ii) ISDN BRA (engl. Basic Rate Access) priključak, koji se sastoji od dva B kanala (za prenos govora ili podataka) i jednog D kanala (za prenos signalizacije ili podataka) ukupne brzine $2 \times 64 + 16$ kbit/s ;
- (iii) ISDN PRA (eng. Primary Rate Access) priključak, koji se sastoji od 30 B kanala (za prenos govora ili podataka) i jednog D kanala (za prenos signalizacije ili podataka) ukupne brzine $30 \times 64 + 64$ kbit/s.

2.3. Veleprodajna tržišta

Veleprodajna tržišta na koje sa odnosi obaveza Crnogorskog Telekomu da pripremi regulatorne finansijske izvjestaje definisana su u tabeli-2.1. Prema tabeli-2.1 postoji pet (5) veleprodajnih tržišta.

Veleprodajni (fizički) pristup mrežnoj infrastrukturi na fiksnoj lokaciji

Odnosi se na pristup prema privatnim i poslovnim korisnicima u kojem Operator pruža digitalne govorne i usluge prenosa podataka. Ove usluge pruža Operator a ne Crnogorski Telekom.

Lokalna petlja predstavlja fizički vod koji povezuje priključnu tačku mreže na strani pretplatnika s glavnim razdjelnikom ili drugom odgovarajućom tačkom u fiksnoj mreži.

Usluga potpuno razvezanog pristupa lokalnoj petlji trebalo bi da omogući Operatoru upotrebu cijelog frekvencijskog spektra lokalne petlje (bakarne parice), dok bi usluga zajedničkog pristupa lokalnoj petlji omogućavala korišćenje dijela frekvencijskog spektra iznad govornog opsega frekvencijskog spektra lokalne petlje (bakarne parice). Govorni opseg frekvencijskog spektra lokalne petlje bi u slučaju pružanja usluge zajedničkog pristupa lokalnoj petlji koristio Crnogorski Telekom.

Započinjanje (originacija) poziva iz javnih telefonskih mreža koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Usluga započinjanja (originacije) poziva obuhvata usluge u kojima Crnogorski Telekom prenosi, na osnovu koda za odabir operatora, pozive koje generišu krajnji korisnici Crnogorskog Telekomu unutar sopstvene mreže ili prema drugim mrežama, na pristupnu tačku Operatora.

Usluga započinjanja (originacije) poziva pruža se trenutno zavisno od tačke međupovezivanja koja može biti unutar lokalnog ili nacionalnog pristupnog područja. Ako se Operator spoji na lokalnoj pristupnoj tački, može se koristiti uslugama lokalnog započinjanja (originacije) poziva samo na području koje pokriva dotična lokalna pristupna tačka. Kod nacionalnog saobraćaja sadašnja mogućnost je da Operator može koristiti usluge nacionalnog polaznog saobraćaja.

Završavanje (terminacija) poziva u određenu javnu telefonsku mrežu koje se pruža na fiksnoj lokaciji

Odnosi se na domaće (nacionalne) pozive koji završavaju na privatnoj ili poslovnoj liniji centrale koju osigurava Crnogorski Telekom i dolaze od drugog Operatora.

U slučaju kada je Operator povezan na neku od tranzitnih centrala Crnogorskog Telekoma, Crnogorski Telekom prosljeđuje pozive od pristupne tačke do svih numeracija dodijeljenih Crnogorskom Telekomu na cijeloj teritoriji Republike (nacionalna terminacija). U slučaju kada je Operator povezan na neku od lokalnih centrala Crnogorskog Telekoma, Crnogorski Telekom prosljeđuje pozive od pristupne tačke samo ka geografskim numeracijama Crnogorskog Telekoma koje se nalaze u području definisanom mrežnim kodom lokalne centrale na kojoj je uspostavljena interkonekcija (terminacija u okviru mrežnog koda pristupne tačke).

Veleprodajni širokopolasni pristup

Usluge veleprodajnog širokopolasnog pristupa obuhvataju bitstream ADSL uslugu putem bakarne parice koja Operatoru omogućava pružanje usluge maloprodajnog širokopolasnog pristupa njegovim krajnjim korisnicima koji su istovremeno pretplatnici Crnogorskog Telekoma za uslugu pristupa javnoj fiksnoj komunikacionoj mreži putem POTS/ISDN BRA priključka.

Veleprodajni terminalni segmenti iznajmljenih linija

Pod veleprodajom terminalnog segmenta iznajmljenih linija podrazumijeva se usluga iznajmljivanja linija čiji se krajevi nalaze na teritoriji jedne opštine, Operatoru koji ih koristi za pružanje elektronskih komunikacionih usluga krajnjim korisnicima ili drugim operatorima.

Iznajmljene linije se definišu kao transparentan prenosni kapacitet uspostavljen između dvije tačke, koji ne obezbjeđuje funkciju komutacije i rutiranja koje Operator može kontrolisati kao dio iznajmljene linije. Terminalni segmenti iznajmljenih linija tačka-tačka omogućavaju stalnu iznajmljenu vezu između dvije mrežne završne tačke koje se nalaze u mreži CT-a, pri čemu obje mrežne završne tačke pripadaju teritoriji jedne opštine.

3. Računovodstvena načela

3.1. Načela regulatornog računovodstva

Načela regulatornog računovodstva odnose se na načela koje će Crnogorski Telekom primjenjivati ili koristiti u pripremi Regulatornih finansijskih izvještaja (RFI). RFI Crnogorskog Telekoma se priprema, inter alia, u skladu s regulatornim računovodstvenim dokumentima (koji uključuju računovodstvena načela). Međutim, regulatorni računovodstveni dokumenti (a stoga i računovodstvena načela) nisu jedini dokumenti koje će Crnogorski Telekom koristiti za pripremu RFI-a. Crnogorski Telekom će koristiti i druge dokumente koji nisu dio regulatornih računovodstvenih dokumenata niti su isti objavljeni.

Metodologija računovodstvenog odvajanja i troškovnog računovodstva (Metodologija) je sastavni dio Rješenja Agencije o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu. Ova Metodologija sadrži načela regulatornog računovodstva.

Crnogorski Telekom će za pripremu RFI-a koristiti inter alia načela regulatornog računovodstva navedena u Metodologiji.

Načela regulatornog računovodstva su:

Načelo 1 (definicije) – Svaka riječ, termin i/ili izraz koji je upotrijebljen u regulatornim računovodstvenim dokumentima će imati značenje navedeno u poglavlju Definicije pojmova..

Načelo 2 (prioritet) – Ako su bilo koja dva računovodstvena načela u suprotnosti jedno s drugim, isti će se primjenjivati prema redosljedu naznačenom u regulatornim računovodstvenim dokumentima Crnogorskog Telekoma.

Načelo 3 (uzročnost prihoda) – Kad god je to moguće, prihodi, uključujući transferne naknade, alociraju se na regulisana tržišta/segmente/usluge u skladu s osnovnim maloprodajnim i veleprodajnim uslugama koje čine regulisano tržište/segment/usluga.

Načelo 4 (troškovna uzročnost) – U mjeri u kojoj je to moguće, operativni troškovi (uključujući transferne naknade), imovinu i obveze alociraju se na regulisana tržišta/segmente/usluge u skladu s osnovnim maloprodajnim ili veleprodajnim uslugama koje čine regulisano tržište/segment/uslugu.

Načelo 5 (objektivnost i nediskriminacija) – Prihodi i troškovi će se objektivno alocirati na tržišta/usluge/segmente.

Načelo 6 (objavljivanje) – u slučaju nemogućnosti alokacije prihoda (uključujući transferne naknade), operativnih troškova (uključujući transferne naknade), imovine ili obveza na regulisana tržišta/segmente/usluge u skladu s načelima 3 i 4, ključ alokacije biti će objašnjen u dokumentu

detaljne metodologije alokacija i dostupan revizoru

Načelo 7 (konzistentnost)² – u slučaju bitnih promjena načela regulatornog računovodstva koja imaju materijalni uticaj na informacije sadržane u RFI-u, Crnogorskog Telekomu će prilagoditi one dijelove prošlogodišnjeg RFI-a na koje su promjene imale uticaja.

Načelo 8 (korišćenje računovodstvenih načela) – ako nije drugačiji propisano, regulatorni izvještaji će se pripremiti u skladu s MSFI-a.

Načelo 9 (transparentnost) – metode alokacije koje se koriste za prihode, operativne troškove, imovinu i obveze treba da budu transparentne. Prihodi, operativni troškovi, imovina i obveze koji su alocirani direktno na regulisana tržišta treba da se razlikuju od onih koji su alocirani indirektno.

Načelo 10 (procjene menadžmenta) – prihvatljivo je da se koriste procjene menadžmenta za alokaciju prihoda, operativnih troškova, imovine i obveza.

Na proizvode/usluge koje Crnogorski Telekom bude mapirao na regulisane aktivnosti/tržišta primjenjivaće se gore definisana računovodstvena načela.

² Na regulatornom revizoru je da ocijeni je li neka promjena materijalna ili nije, zavisno od pojedinih okolnosti. Kako bilo, promjena bi se trebala smatrati materijalnom ako je njen utjecaj na RFI pet (5) posto ili više.

4. Politike regulatornog računovodstva

4.1. Politike regulatornog računovodstva

Politike regulatornog računovodstva obuhvataju računovodstvena načela kao što su (i) vijek trajanja imovine, (ii) vrednovanje nematerijalne imovine, itd., a koriste se za pripremu RFI-a. Na primjer, stalna imovina, kao što su kablovi pristupne mreže amortizuju se u skladu sa vijekom trajanja imovine za tu klasu imovine i alociraju se na račun dobiti i gubitka regulisanih aktivnosti koje koriste kablove pristupne mreže. Procijenjeni vijek trajanja imovine predstavlja regulatornu računovodstvenu politiku i nije pokriven načelima regulatornog računovodstva.

Crnogorski Telekom će u pripremi RFI koristiti Regulatorne računovodstvene politike koje će se oslanjati na Računovodstvene politike Crnogorskog Telekoma. Ukoliko Crnogorski Telekom primjeni računovodstvena načela koja odstupaju od njegovih Računovodstvenih politika, upotreba takvih računovodstvenih načela biće obrazložena.

Međunarodni standardi finansijskog izvještavanja (MSFI) obuhvataju upotrebu računovodstvenih procjena i zahtijevaju da Crnogorski Telekom primjeni isto u procesu primjene računovodstvenih politika. Isto se primjenjuje i na Regulatorne računovodstvene politike.

Troškovna osnovica za pripremu RFI-a

RFI-ovi Crnogorskog Telekoma pripremaju se u skladu s istorijskim troškovnim računovodstvom (Historical Cost Accounting-HCA) u kojemu se imovina evidentira u bilansu po svom prvobitnom trošku nabavke i zasnivaju se na najnovijim raspoloživim podacima iz revidiranih finansijskih izvještaja.

Osnova za pripremu RFI-a

Finansijski izvještaji Crnogorskog Telekoma pripremaju se u skladu s MSFI-ima. Zato se i RFI-ovi Crnogorskog Telekoma pripremaju u skladu s istim.

Priznavanje prihoda

Prihodi od svih usluga i prodaje opreme se iskazuju umanjeni za PDV i popuste. Prihodi se priznaju i evidentiraju u trenutku pružanja ugovorene usluge ako se mogu pouzdano izmjeriti i kada je vjerovatno da će doći do priliva budućih ekonomskih koristi.

Telekomunikaciona pretplata, konekcija i ostali prihodi

Telekomunikaciona pretplata predstavlja nadoknadu za korišćenje telefonskih linija. Pretplata se korisnicima fakturiše mjesečno i prepoznaje kao prihod na kraju svakog mjeseca, bez obzira na njihovo korišćenje mreže. U konekciju i ostale prihode spadaju usluge od priključaka, telekomunikacione takse i dodatnih usluga, koji se priznaju u trenutku pružanja usluge.

Prihodi od odlaznih domaćih i međunarodnih poziva

Prihod od odlaznih poziva unutar Crne Gore, i odlazećih internacionalnih poziva su naplaćeni od korisnika Telekoma, i knjiženi su po njihovoj fakturiranoj vrijednosti umanjenoj za efektivni diskont i PDV, u trenutku rezervisanja za ugovorene usluge.

Prihodi od dolaznih domaćih i međunarodnih poziva

Prihodi po osnovu domaćih i međunarodnih dolaznih poziva uključuju prihode po osnovu ostvarenog međunarodnog saobraćaja.

Prihodi po osnovu direktnog međunarodnog saobraćaja i obračuna odnose se na prihode od međunarodnih dolaznih poziva ostvarenih sa zemljama koje imaju direktan međunarodni obračun sa Telekomom. Dio ostvarenih prihoda po navedenom osnovu, evidentiran je na osnovu procjene izvršene u skladu sa internim obračunima ostvarenog saobraćaja.

Prihodi od dolaznih domaćih poziva se prije svega odnose na prihode interkonekcije po osnovu ostvarenog dolaznog telefonskog saobraćaja.

Kupci i treća lica ostvaruju saobraćaj na osnovu njihovog stvarnog korišćenja mreže, nakon što su iskoristili besplatne minute uključene u pojedinačne pretplatne pakete pomnoženo sa ugovorinom cijenom minuta.

Ostali prihodi

Ostali prihodi prije svega uključuju usluge iznajmljivanja telefonskih kapaciteta, tj telefonske linije, dial up usluge prema biznis korisnicima, usluge od web prezentacije, Asymmetric Digital Subscriber Line (ADSL), MIPNET (Montenegrin IP Network) usluge, IPTV usluge, prihode od prodatih internet pristupa, prihode od prodaje opreme, govorne pošte, listinga poziva, telegrame i ostale usluge. Pomenuti prihodi se prikazuju umanjeni za poreze i popuste u onom periodu u kom se usluga izvršila. Prihodi se priznaju ukoliko se mogu pouzdano izmjeriti i kada je vjerovatno da će doći do priliva budućih ekonomskih koristi.

Troškovi operativnog zakupa

Operativni zakup predstavlja zakup u kojem su značajan dio rizika i koristi povezani sa vlasništvom zadržani od strane zakupodavca. Troškovi zakupa najvećim dijelom se odnose na zakup interneta, vodova, poslovnog i skladišnog prostora i ostalih troškova zakupa. Troškovi zakupa iskazani u stvarno nastalim iznosima, odnosno primjenom proporcionalne metode, tokom trajanja ugovora o zakupu.

Finansijski lizing

Iznajmljivanje nekretnina, postrojenja i opreme u kojima Crnogorski Telekom preuzima suštinski sve rizike i koristi koji proizilaze iz vlasništva sredstva klasifikuje se kao finansijski lizing. Finansijski lizing se priznaje se po fer vrijednosti imovine ili ukoliko je niže po sadašnjoj vrijednosti procijenjenih budućih minimalnih rata. Svaka lizing isplata se alocira između finansijske obaveze i rashoda kamata da bi se dostigla ugovorena kamatna stopa preostalih finansijskih obaveza.

Dio lizinga koji se odnosi na plaćanja kamata se uključuje u dobit tekuće godine (Rashodi kamata) u tokom perioda trajanja lizinga. Nekretnine, postrojenja i oprema kupljeni po osnovu finansijskog lizinga se amortizuju tokom ugovora kraće od trajanja lizinga ili vijeka trajanja imovine.

Otpremnine za prekid radnog odnosa

Otpremnine za prekid radnog odnosa dospijevaju za isplatu kada Crnogorski Telekom okonča radni odnos zaposlenog prije datuma ispunjavanja uslova za dobijanje otpremnine za odlazak u penziju ili kada zaposleni prihvati u bilo koje vrijeme da dobrovoljno napusti radno mjesto u zamjenu za te beneficije. Crnogorski Telekom priznaje otpremnine za prekid radnog odnosa, kada je odlučeno da se raskine ugovor o radu sa postojećim zaposlenim na osnovu detaljnog formalnog plana bez mogućnosti povratka na posao ili u slučaju kada je potrebno obezbijediti otpremnine za prekid radnog odnosa

kao rezultat ponude zaposlenima napravljene kako bi se ohrabrilo dobrovoljno napuštanje radnog mjesta.

Gotovina i gotovinski ekvivalenti

Gotovina i gotovinski ekvivalenti uključuju novac iz blagajne, novac na bankovnim računima i sve kratkoročne visoko likvidne depozite sa osnovnim dospijećem do tri mjeseca ili manje.

Potraživanja iz poslovnih odnosa i ostala potraživanja

Potraživanja iz poslovnih odnosa se inicijalno priznaju po njihovoj fer vrijednosti, a zatim se mjere po amortizovanom trošku koristeći metod efektivne kamatne stope umanjenom za iznos rezervisanja ispravke vrijednosti.

Kreditni zaposlenima

Dugoročni krediti predstavljaju kredite odobrene zaposlenima za stambene potrebe. Ovi krediti sa sobom nose značajno nižu, ili bez kamatne stope od preovlađujuće stope na tržištu. U finansijskim izvještajima su inicijalno prikazani po svojoj fer vrijednosti koja se određuje kao sadašnja vrijednost svih budućih priliva u gotovini, diskontovana za iznos preovlađujuće tržišne kamatne stope za slične instrumente (slične po valuti, roku otplate, vrsti kamatne stope i drugim faktorima), sa sličnim kreditnim rejtingom.

Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju

Finansijska sredstva raspoloživa za prodaju su nederivatna finansijska sredstva koja su ili označena u ovoj kategoriji ili nisu kvalifikovana ni u jednoj od ostalih kategorija.

Finansijski plasmani raspoloživi za prodaju (dugoročni i kratkoročni) sastoje se od učešća u kapitalu inostranih subjekata.

Obaveze iz poslovanja i ostale obaveze

Obaveze prema dobavljačima se u momentu inicijalnog priznavanja iskazuju se po fer vrijednosti, a kasnije se iskazuju po amortizovanoj vrijednosti korišćenjem efektivne kamatne stope. Amortizovana vrijednost obaveza prema dobavljačima je jednaka njihovoj fer vrijednosti, usled kratkog roka dospjeća.

Zalihe

Zalihe se evidentiraju po nabavnoj vrijednosti ili neto prodajnoj vrijednosti u zavisnosti koja je niža i priznaju se primjenom metoda prosječnih nabavnih cijena. Nabavna vrijednost podrazumijeva sve troškove nabave i ostale troškove koje podrazumijevaju dovođenje zaliha u upotrebno stanje. Neto prodajna vrijednost je cijena po kojoj zalihe mogu biti prodane u normalnim uslovima poslovanja, nakon umanjavanja cijene za troškove prodaje.

Nematerijalna ulaganja

Nematerijalna ulaganja iskazana su po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za akumulirani iznos amortizacije i obezvređenje.

Nematerijalna ulaganja uključuju: stečena prava kompjuterskog softvera koja ne predstavljaju sastavni dio nabavne vrijednosti hardvera, telekomunikacione i druge licence, nematerijalna sredstva u pripremi i gudvil.

Stečena prava kompjuterskog softvera su kapitalizovana na bazi nastalih nabavnih troškova, kao i troškova nepodnih za puštanje u rad. Ovi troškovi su amortizovani u toku korisnog vijeka trajanja softvera.

Troškovi nastali po osnovu sticanja licenca su kapitalizovani, uključujući i sve povezane troškove pozajmljivanja. Korisni vijekovi upotrebe licenci su određeni na osnovu ugovora i amortizovani pravolinijski u toku vremena raspoloživosti licenci. Mogućnost obnavljanja ugovora nije uzeta u obzir prilikom određivanja korisnog vijeka upotrebe.

Nematerijalna ulaganja u pripremi obuhvataju usluge od spoljnih saradnika kao i interno generisane usluge za nematerijalna ulaganja koja još nisu kompletirana. Ova stavka uključuje investicije u toku u tekućem i/ili prethodnom finansijskom periodu.

Gudvil predstavlja višak nabavne vrijednosti prilikom sticanja preko učešća u neto fer vrijednosti identifikovanih sredstava povezanog pravnog lica priznatog na datum sticanja. Gudvil nastao pri sticanju povezanih pravnih lica je uključen u okviru bilansne pozicije "nematerijalnih ulaganja". Odvojeno priznat gudvil se testira radi utvrđivanja potencijalnog umanjenja jednom godišnje. Posle početnog priznavanja vrednuje se po nabavnoj vrijednosti i umanjuje za sve akumulirane gubitke od umanjenja vrijednosti. Imparitetni gubici se ne storniraju. Dobici i gubici sticanja subjekta uključuju knjigovodstvenu vrijednost gudvila prodatog subjekta.

Nekretnine i oprema

Nekretnine i oprema iskazani su po nabavnoj vrijednosti umanjenoj za akumuliranu amortizaciju i trošak po osnovu obezvrjeđenja.

Nabavna vrijednost nekretnine i opreme se sastoji od nabavne vrijednosti sredstva, uključujući uvozne obaveze i povezane takse nakon oduzimanja eventualnih popusta, kao i troškova neophodnih za puštanje u rad datog sredstva, kao i gubitke stavljanja sredstva van upotrebe ukoliko je neophodno.

Trošak nabavke telekomunikacione opreme se sastoji od svih direktno povezanih troškova, uključujući polaganje kablova do prostorija pretplatnika kao i eventualne troškove pozajmljivanja.

Naknadna ulaganja u postojeće nekretnine i opremu se priznaju kao posebne – odvojene stavke nekretnina i opreme samo u slučajevima kada je vjerovatno da će se ostvariti buduće ekonomske koristi po osnovu korišćenja navedenih nekretnina i opreme, i samo ako se naknadna ulaganja mogu pouzdano izmjeriti. Sva ostala ulaganja u održavanje i popravke iskazuju se kao trošak obračunskog perioda u kom su nastali.

Kada su sredstva rashodovana, nabavna vrijednost i akumulirana amortizacija se isknjižava iz evidencije nekretnina i opreme, a gubitak se prepoznaje u godišnjem profitu kao trošak amortizacije.

Kada se sredstva prodaju nabavna vrijednost i akumulirana amortizacija se isknjižava iz evidencije nekretnina i opreme, a povezani gubitak ili dobitak je prepoznat u u godišnjem profitu.

Materijalna sredstva u pripremi obuhvataju usluge od spoljnih saradnika kao i interno generisane usluge za materijalna sredstva koja još nisu kompletirana. Ova stavka uključuje investicije u toku u tekućem i/ili prethodnom finansijskom periodu. Po kompletiranju ovakvih sredstava, odnosni iznosi knjiženi pod plaćenim avansima ili materijalnom imovinom u pripremi su preklasifikovani na odgovarajuće pozicije nekretnina i opreme.

Amortizacija

(i) Amortizacija nematerijalnih ulaganja

Nematerijalna ulaganja se amortizuju tokom njihovog ekonomskog korisnog vijeka trajanja.

Korisni vijek upotrebe nematerijalnih ulaganja nabavljenih u toku godine utvrđuje se u skladu sa ugovorom o korišćenju tih ulaganja. Ukoliko se ugovorom o korišćenju nematerijalnih ulaganja ne precizira period korišćenja, kao što je to slučaj za softvere, korisni vijek upotrebe se procjenjuje na 5 godina.

(ii) Amortizacija nekretnina, postrojenja i opreme

Zemljište se ne amortizuje. Amortizacija ostalih sredstava se obračunava na nabavnu vrijednost na početku godine kao i na osnovna sredstva stavljena u upotrebu tokom godine, primjenom proporcionalnog metoda u toku njihovog korisnog vijeka upotrebe.

Rezidualna vrijednost i preostali korisni vijek upotrebe se provjeravaju i modifikuju, ako se ukaže potreba na dan Izvještaja o finansijskom položaju. Ukoliko je potrebno rezidualna vrijednost i korisni vijek upotrebe nekretnina i opreme se revidira i koriguje, na dan Izvještaja o finansijskom položaju. U slučaju da se očekivanja razlikuju od prethodnih procjena, promjene su obračunate kao adekvatna korekcija računovodstvenih procjena i kalkulacija amortizacionih troškova za tekući i naredni period.

Rezervisanja i potencijalne obaveze

Rezervisanja se priznaju i vrše kada postoji zakonska ili ugovorena obaveza kao rezultat prošlih događaja i kada je vjerovatno da će odliv resursa koji stvaraju ekonomske dobiti biti potreban da se izmiri obaveza i kada se može pouzdano procijeniti iznos obaveze.

Pasivna vremenska razgraničenja i primljeni avansi

Obaveze prema dobavljačima se u momentu inicijalnog priznavanja iskazuju po fer vrijednosti, a kasnije se iskazuju po amortizovanoj vrijednosti korišćenjem efektivne kamatne stope. Amortizovana vrijednost obaveza prema dobavljačima je jednaka njihovoj fer vrijednosti, usled kratkog roka dospjeća.

Odloženi i tekući porez na dobit

Odloženi porez na dobit je obezbjeđen u potpunosti, korišćenjem metoda obaveze, koji se usredsređuje na privremene razlike koje se pojavljuju između poreske osnovice dijela imovine ili

obaveza i njihovih knjigovodstvenih iznosa u finansijskim izvještajima. Odloženi porez na dobit se određuje korišćenjem poreskih stopa (i zakonima koji regulišu porez na dobit) koje su u primjeni ili za koje se očekuje da će biti u primjeni u periodu kada se sredstvo realizuje ili obaveza izmiruje.

Tekući porez na prihod se obračunava u skladu sa usvojenom poreskom regulativom. Crnogorski Telekom periodično procjenjuje poreske pozicije sa osvrtom na situacije definisane usvojenom poreskom regulativom i gdje ima osnova Crnogorski Telekom određuje rezervisanja za iznose koje očekuje da će platiti Poreskoj upravi.

Akcijski kapital

Akcije iz redovnog poslovanja se klasifikuju kao kapital. Dodatni troškovi koji su direktan proizvod emitovanja novih akcija ili mogućnosti prikazani su u kapitalu kao odbitak od priliva, umanjen za iznos poreza.

Dividende

Obaveze za dividende akcionarima i manjinskim interesima se evidentiraju kao obaveze i odbitna stavka kapitala (zadržane dobiti) u finansijskim izvještajima, u onom periodu u kom je isplata dividendi odobrena.

5. Transferne naknade

5.1. Regulisana tržišta

U kontekstu računovodstvenog odvajanja, transferne se naknade odnose na interne naknade za usluge između regulisanih tržišta.

Transferne naknade od jednog Tržišta A prema drugom Tržištu B evidentirane su kao (interni) prihod za A i operativni trošak za B. Zato je zbroj svih transfernih naknada unutar regulisanih aktivnosti jednak nuli.

5.2. Izvještaj o transfernim naknadama

Crnogorski Telekom je u skladu sa Metodologijom dužan da pripremi izvještaj o transfernim naknadama. Izvještaj o transfernim naknadama treba da sadrži, inter alia:

- (i.) mjernu jedinicu i obim navedenih aktivnosti za odgovarajući računovodstveni period (na primjer ukupni broj minuta, ukupni broj poziva itd.);
- (ii.) aktivnosti maloprodaje gdje je Crnogorski Telekom određen kao operator sa značajnom tržišnom snagom
- (iii.) informacije o naplati;
- (iv.) jedinice i obim proizvoda u svrhu identifikacije ukupne naknade za aktivnost i
- (v.) računovodstvene politike.

Transferne naknade treba utvrditi na osnovu obima pruženih usluga i njihovih jediničnih cijena pri čemu će transferne naknade biti jednake jediničnom trošku usluge.

6. Jedinični troškovi

6.1. Rjesenje o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu

Crnogorski Telekom je u obavezi je da pripremi izvještaj o jediničnim troškovima u skladu sa Rjesenjem o računovodstvenom odvajanju i troškovnom računovodstvu,

6.2. Jedinični troškovi

Za regulisane veleprodajne i maloprodajne usluge/proizvode jedinični trošak će biti izračunat primjenom HCA troškovne osnovice i potpuno raspodijeljenih troškova kao računovodstvene metodologije FAC.

7. Trošak kapitala

7.1. Ponderisani prosječni trošak kapitala

U skladu s Metodologijom postupak određivanja troška kapitala bazira se na metodi ponderisanog prosječnog troška kapitala (WACC).

WACC je metoda određivanja troška kapitala pri čemu je svaki trošak kapitala ponderisan u skladu sa udjelom tog kapitala u finansiranju. Svi izvori finansiranja – obične akcije, povlaštene akcije, obveznice kao i druge vrste dugoročnog finansiranja – uključene su u kalkulaciju WACC-a. WACC se računa na način da se sumira proizvod svake komponente kapitala odgovarajućim ponderom:

$$WACC = \frac{E}{(D+E)} Re + \frac{D}{(D+E)} Rd (1 - tc)$$

Gdje je:

$E/(D+E)$ = udio vlasničkog kapitala u ukupno investiranom kapitalu

$D/(D+E)$ = udio duga u ukupno investiranom kapitalu

Re = trošak vlasničkog kapitala

Rd = trošak duga

tc = stopa poreza na dobit

Trošak vlasničkog kapitala jednak je zahtijevanom povraćaju akcionara na njihovo ulaganje. On predstavlja očekivanu nadoknadu akcionara za preuzimanje rizika vlasništva nad akcijama i imovinom.

Trošak duga je marginalna kamatna stopa na dugoročne finansijske obveze.

Budući da se u Metodologiji Agencije zahtijeva računanje troška kapitala prije oporezivanja, u skladu s Metodologijom koristiće se prilagođena formula za izračunavanje WACC-a.

Formula za izračunavanje WACC-a prije oporezivanja je sljedeća:

$$WACC = Re \frac{E}{(D + E)} + Rd \frac{D}{(D + E)} + Re \frac{E}{(D + E)} \frac{tc}{(1 - tc)}$$

Izračunavanje troška kapitala bazira se na Modelu vrednovanja kapitalne imovine (CAPM - Capital Asset Pricing Method). Kako CAPM model služi za izračunavanje troška vlasničkog kapitala nakon oporezivanja, gore navedena formula za izračun WACC-a prikazuje zahtijevani povračaj na uloženi kapital prije oporezivanja.

7.2. Trošak vlasničkog kapitala – Model vrednovanja kapitalne imovine (CAPM)

Ponderisani prosječni trošak kapitala (WACC) je najučestalija metoda izračunavanja zahtijevane stope povraćaja na uloženi kapital. Jedan od elemenata je trošak vlasničkog kapitala koji se računa uz pomoć CAPM modela.

CAPM model koristi se za određivanje zahtijevane stope povraćaja na imovinu s različitim stepenima rizika u odnosu na optimalno diversifikovan portfelj. CAPM formula sadrži dvije komponente rizika: nesistematičan i sistematičan rizik

Nesistematičan rizik je onaj rizik koji se može diversifikovati kada je ulaganje dio uravnoteženog, diversifikovanog portfelja.

Sistematičan rizik proizlazi iz fluktuacija prinosa koji se ne mogu diversifikovati velikim i diversifikovanim portfeljom.

Kako je jedna od pretpostavki korištenja CAPM modela izračunavanje očekivane stope povraćaja na odabrane akcije u diversifikovanom portfelju, CAPM modelom se izračunava cijena kapitala na bazi razlike rizika pojedine investicije u odnosu na optimalni diversifikovani portfelj. Samim tim dobijena stopa predstavlja samo premiju za rizik koji se ne može diversifikovati (sistematski rizik).

CAPM model se može prikazati na sljedeći način:

$$R_e = R_f + \beta (R_m - R_f) + R_{small}$$

Gdje je:

R_e	=	zahtijevana stopa povraćaja na vlasnički kapital
R_f	=	prinos na bezrizično ulaganje
β	=	beta koeficijent akcije
$R_m - R_f$	=	premija za rizik tržišta
R_{small}	=	premija rizika za veličinu

Gore navedeni model počinje sa izračunavanjem prinosa na bezrizično ulaganje. Zahtijevani povraćaj na ulaganje se zatim procjenjuje kao zbir prinosa na bezrizično ulaganje i premije za svaki pojedinačni identifikovani rizik. Svaka premija za rizik predstavlja naknadu investitorima za preuzimanje specifičnog rizika.

Prinos na bezrizično ulaganje (R_f)

CAPM model pretpostavlja postojanje investicije čiju stopu povraćaja investitori percipiraju kao nerizičnu. U skladu s Metodologijom Agencije, koristiće se prinos na bezrizično ulaganje koji je jednak aritmetičkoj sredini prinosa do dospjeća na 10-godišnje državne obveznice (obveznice Ministarstva finansija Crne Gore) na kraju svakog kalendarskog mjeseca u godini na koju se odnose regulatorni finansijski izvještaji.

Beta koeficijent (β)

U CAPM modelu sistematski rizik računa se pomoću Beta koeficijenta (Beta) koji pokazuje odnos kretanja prinosa određenog ulaganja u odnosu na kretanje prinosa na optimalno diversifikovan portfelj.

Kao statistički pojam beta predstavlja očekivani odnos između budućih prinosa predmeta imovine i prinosa na cijelom tržištu. Beta vrijednosti 1.00 označava jednak prinos na određenu imovinu kao prinos na optimalno diversifikovan portfelj investicija (prinosa cjelokupnog tržišta), dok beta manja od 1.00 predstavlja manju sistematičnu izloženost na tržišne događaje.

U skladu sa Metodologijom beta koeficijent treba odrediti na osnovu podataka uporedivih kompanija koje se kotiraju na evropskim berzama.

Premija za rizik tržišta

Premija za rizik tržišta predstavlja dodatni prinos koji investitor očekuje za rizik ulaganja u akcije u odnosu na prinos koji bi očekivao kod bezrizičnih ulaganja.

U skladu sa Metodologijom, za određivanje Premija tržišnog rizika ("ERP" ili "Rm-Rf") predloženo je korišćenje međunarodnih uporednih vrijednosti dobijene iz priznatih međunarodnih finansijskih izvještaja kao što su studija autora Dimson, Marsh i Staunton ili Ibbotson Associates baze podataka u Stocks, Bonds, Bills, & Inflation ("SBI").

Premija rizika za veličinu kompanije

Premija rizika za veličinu kompanije odnosi se na dodatni povraćaj koji investitori žele da ostvare ulaganjem u manje kompanije, jer su ulaganja u njih povezana s većim rizikom. Stoga su u izračunavanje troška kapitala dodatna komponenta - tzv. premija rizika za veličinu kompanije.

7.3. Trošak duga

Trošak duga prije oporezivanja se određuje na bazi prinosa na bezrizično ulaganje (R_f) i odgovarajuće premije rizika.

Povraćaj na dug prije oporezivanja sastoji se od dvije komponente: (1) dugoročne nerizične stope (prosječan prinos do dospelja na 10 godišnju državnu obveznicu) i (2) specifičnog rizika za kompaniju (prosječna premija na nerizičnu stopu koja je uporediva s Evropskim kompanijama koje posluju u telekomunikacijskoj industriji). Ovakav pristup prikazuje zahtijevani povraćaj na dug u jednakom vremenskom periodu kao i zahtijevani povraćaj na vlasnički kapital. Ova dugoročna stopa povraćaja na dug prikazuje hipotetički trošak duga u slučaju kada bi Crnogorski Telekom dugoročno fiksirao kamatnu stopu (npr. izdavanje 10 - godišnjih obveznica).

Nerizična stopa povraćaja (R_f)

U skladu s izračunavanjem troška kapitala, vrijednost nerizične stope baziraće se na podacima o

prosječnom prinosu do dospijeća na državne obveznice u 2011. godini.

Premija na dug određuje se na osnovu razlike između prosječnog prinosa na obveznice telekomunikacionih kompanija u 2011. godini i prosječnog prinosa na državne obveznice navedenih EU zemalja u 2011. godini.

7.4. Stepen zaduženosti

U skladu s Metodologijom Agencije, optimalni nivo zaduženosti se procjenjuje na osnovu podataka o pokazatelju zaduženosti sličnih operatora za elektronske komunikacije na uporedivim tržištima

7.5. Poreska stopa

Pri izračunavanju troška kapitala, koristit će se poreska stopu od 9,0%. Odabrana poreska stopa odgovora zakonski određenoj poreskoj stopi u Crnoj Gori.

7.6. Uporedive kompanije

Pri odabiru uporedivih kompanija, koristiće se Evropske telekom kompanije s uporedivim portfeljem proizvoda.

8. Troškovno računovodstvo

8.1. Zahtjevi za modelom troškovnog računovodstva

Crnogorski Telekom je u obavezi da sačini opis njegovog modela troškovnog računovodstva koji će se koristiti u dijelu pripreme regulatornih finansijskih izvještaja (RFI). Ovaj opis je sastavni dio dokumenta regulatornog računovodstva Crnogorskog Telekoma.

8.2. Opis modela troškovnog računovodstva

Model troškovnog računovodstva Crnogorskog Telekoma prati sledeći proces (detaljnije je objašnjeno u Dokumentu o metodi alokacije):

HCC-ovi reprezentuju homogene troškovne kategorije. Na primjer, u slučaju lokalne centrale, potrebno definisati dva HCC-a, jedan koji će se odnositi na trošak lokalne centrale koji nije osjetljiv na saobraćaj (pristupni dio) i drugi, koji je osjetljiv na saobraćaj (matični dio centrale) kako bi mogli da izračunamo trošak linije i trošak poziva.

S druge strane mrežne komponente (NC) reprezentuju određenu mrežnu funkciju, sastavljenu obično od nekoliko HCC-ova (na primjer PSTN linija) koji se mogu vezati direktno uz uslugu.

Mrežne komponente predstavljaju grupisanje troškova homogenih troškovnih kategorija. U nekim slučajevima moguće je direktno povezati homogenu troškovnu kategoriju sa odgovarajućom mrežnom komponentom, u ostalim slučajevima preslikavanje je jedan-prema-više pa se mora implementirati neki oblik alokacije troškova. Iz navedenog, slijedi da homogena troškovna kategorija

Osnovne mrežne komponente koje su potrebne da Crnogorski Telekom omogući regulisane usluge uključuju:

- PSTN linija
- ISDN BRA linija
- ISDN pra linija
- Veleprodajni ULL
- Veleprodajni širokopojasni pristup
- Veleprodajno započinjanje poziva
- Veleprodajna terminacija poziva
- Veleprodajni terminalni segmenti iznajmljenih linija

Mrežna komponenta PSTN linija predstavlja skup troškova koji su potrebni Crnogorskom Telekomu da omogući PSTN liniju. Neki od tih troškova su samo dodjeljeni na PSTN liniju. Primjer takvog troška je PSTN linijska kartica na koju je spojena bakarena parica. Ostali troškovi se dijele kao na primjer kablovska kanalizacija koja je potrebna da se sprovede bakarna parica. Takva kanalizaciona infrastruktura se dijeli sa ostalim uslugama kao što je na primjer ISDN BRA linija ili iznajmljene linije. Crnogorski Telekom alokira takve troškove pomoću objektivno definisanih ključeva. Tabela 8.1 prikazuje primjer nekih troškova koji su alocirani na mrežnu komponentu PSTN linije.

Tabela-8.1 PSTN Line HCCs

Homogena troškovna kategorija	Direktno pridodijeljeno	Indirektno	Zajednički troškovi
Pristupna parica		X	
Kanalizacija pristupne mreže		X	
Zgrade centrale	X		
Napajanje	X		
Otklanjanje smetnji PSTN	X		
Naplata računa		X	

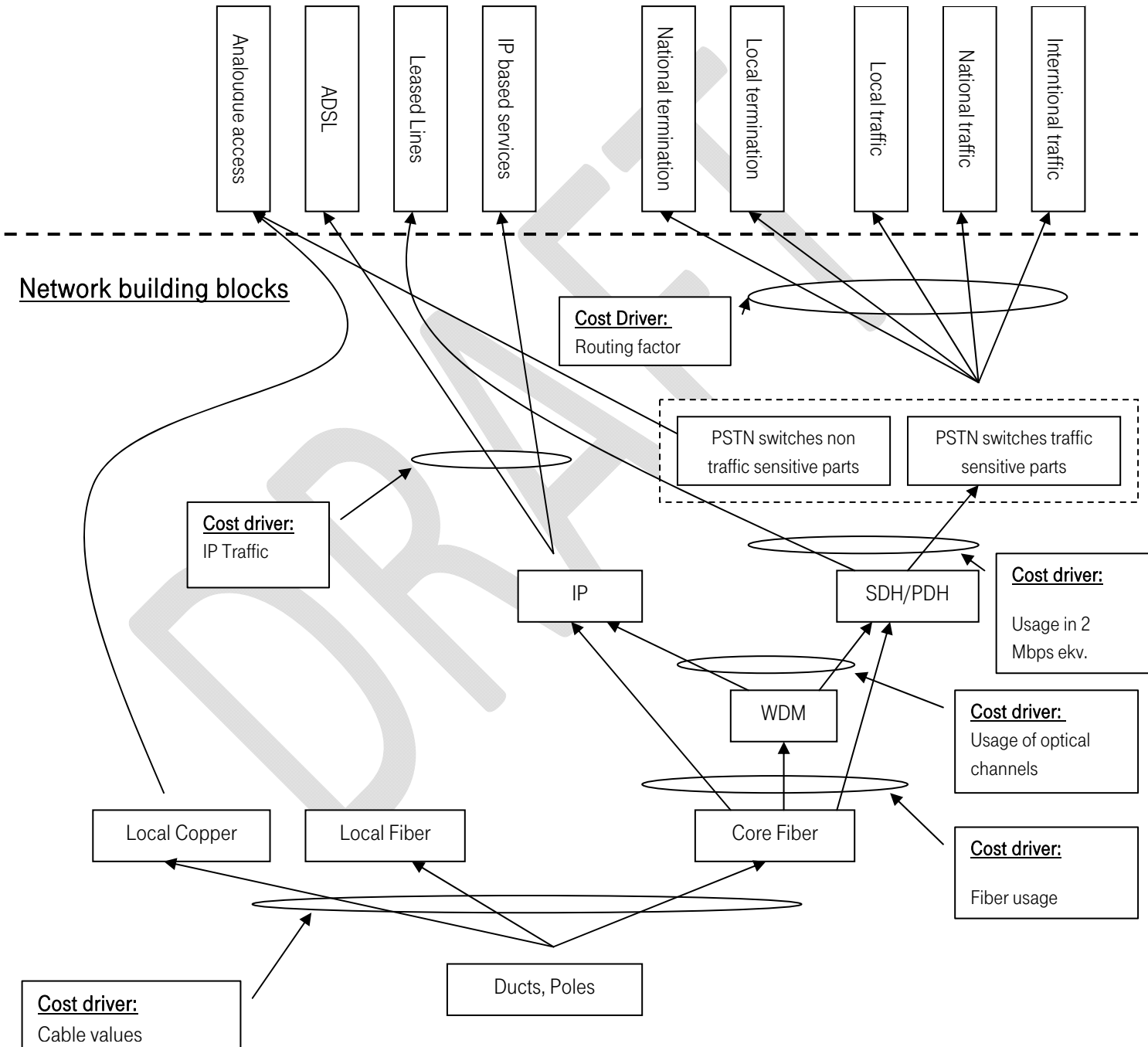
Model troškovnog računovodstva Crnogorskog Telekoma polazi od arhitekture mreže pa je u tom smislu i napravljena mapa alokacije troškova mrežnih komponenti na usluge (Slika 8.1)

Slika-8.1 Mapa za alokaciju troškova mrežnih komponenti

Services

WS traffic

Retail traffic

Slijedi uopštena rasprava o metodologiji alokacije koju će Crnogorski Telekom koristiti za ključne mrežne dijelove i opremu. Ova rasprava predstavlja neke od primjera alokacija koje će se koristiti za alokaciju troškova na tržišta/usluge/segmente.

Kabloska kanalizacija

Kabloska kanalizacija odnosi se na infrastrukturu u kojoj se nalaze kablovi i predstavlja značajnu kapitalnu investiciju za operatora. Zapravo, ukupna kabloska kanalizacija često će predstavljati operaterovu najveću mrežnu imovinu u pogledu vrijednosti.

Vrsta kabloske kanalizacije i materijala od kojeg je izrađena zavisi od vrste kablova (metalni nasuprot optičkim kablovima) koji se u njemu nalaze i geografskom okruženju (urbano nasuprot ruralnom području).

Direktni uzročnik troška kabloske kanalizacije je vrijednost pojedinih vrsta kablova koji se nalaze u kabloskoj kanalizaciji.

Tabela-8.2 Homogena troškovna kategorija kabloska kanalizacija

Homogena troškovna kategorija kabloska kanalizacija	Vrijednost kablova koji se nalaze u kabloskoj kanalizaciji ponderisan cijenama kablova	Procenat alokirano na pojedine vrste kablova
Bakarni kablovi		
Optički kablovi		
Prenosni kablovi		

Kablovi pristupne mreže – Bakarni pristupni kablovi

Trošak kablova pristupne mreže se određuje brojem pretplatnika. Uzročnik troškova za kablove pristupne mreže je broj pristupnih korisničkih tačaka (broj linija na centrali), a ne količina saobraćaja koji se realizuje svakom linijom. Svaka različita vrsta linije ponderisana je brojem potrebnih kablovskih parica. Na primjer, analogna pretplatnička linija centrale treba samo jednu (1) paricu. S druge strane, za digitalnu ISDN 30 (PRA+2Mb/s) digitalnu liniju trebaju dvije (2) parice.

Na taj su način troškovi kablova raspodijeljeni na sve usluge pristupa (maloprodajne i veleprodajne) na bazi broja parica linija, gdje je broj parica linija jednak broju linija svake vrste pomnoženom s brojem parica po vrsti linije.

Tabela-8.3 Homogena troškovna kategorija bakarni pristupni kablovi

Homogena troškovna kategorija bakarni pristupni kablovi	Broj parica linija (broj linija x broj parica po vrsti linije)	Procenat alociran na pojedine vrste linija
PSTN linija		
ISDN BRA linija		
ISDN PRA linija		

Kablovi pristupne mreže – Optički pristupni kablovi

Uzročnik troškova za optičke kablove pristupne mreže je zauzetost optičkih vlakana i iskorišćenost zauzetih vlakana.

Tabela-8.4 Homogena troškovna kategorija optički pristupni kablovi

Homogena troškovna kategorija optički pristupni kablovi	Zauzetost optičkih vlakana	Procenat alociran u odnosu na zauzeta vlakna
Iznajmljivanje linija (LL)		
FTTH		

Prenosni optički kablovi

Trošak kablova se određuje dužinom kablova pri čemu se dužina odnosi na par vlakana. Uzročnik troškova za optičke prenosne kablove je zauzetost vlakana u km.

Tabela-8.5 Homogena troškovna kategorija optički prenosni kablovi

Homogena troškovna kategorija optički prenosni kablovi	Iskorišćenost u km	Procenat alocirani u odnosu na iskorišćenost
SDH/PDH		
WDM		
IP		

Prenosna oprema može se podijeliti u nekoliko nezavisnih homogenih troškovnih kategorija: (i) PDH/SDH prenosna oprema (ii) DWDM prenosni sastavi i oprema, (iii) i ostala prenosna oprema.

Glavni uzročnici troškova širina pojasa za prenos podataka. U slučaju DWDM opreme to je broj optičkih kanala.

Tabela-8.6 Homogena troškovna kategorija PDH/SDH prenosna oprema

Homogena troškovna kategorija prenosna oprema SDH/PDH	Širina pojasa (2 Mbps ekvivalent)	Procenat alocirani u odnosu na širinu pojasa i iskorišćenost
PSTN lokalni linkovi		
PSTN nacionalni linkovi		
PSTN međunarodni linkovi		
Iznajmljene linije		

Tabela-8.7 Homogena troškovna kategorija DWDM

Homogena troškovna kategorija prenosna oprema DWDM	Broj optičkih kanala	Procenat alocirani u odnosu na broj optičkih kanala i iskorišćenost
Kanal 21 - SDH		
Kanal 22 - IP		

IP (MIPnet oprema)

Trošak MIPnet opreme se određuje širinom pojasa za prenos podataka i ostvarenim saobraćajem po servisima koji koriste IP mrežu

Tabela-8.7 Homogena troškovna kategorija MIPnet oprema

Homogena troškovna kategorija IP oprema	Ostvareni saobraćaj	Procenat alociran u odnosu na saobraćaj/bandwith
Traffic/bandwith koji se odnosi na IPTV		
Traffic/bandwith koji se odnosi na ADSL		
Traffic/bandwith koji se odnosi na VoIP		
Traffic/bandwith ostvarem prenosom voice i signalnih podataka mobilne mreže kao i Mob Internetom		

Lokalna/Glavna centrala

Lokalna/Glavna centrala se sastoji od dva dijela (i) pristupnog dijela centrale na koji su spojene pretplatničke linije i matičnog dijela centrale preko kojeg se usmjeravaju pozivi.

Stoga kod lokalne/glavne centrale postoje dva uzročnika troškova (i) broj pretplatnika (ii) ostvareni saobraćaj.

Tranzitna/Međunarodna centrala

Na tranzitnu ili međunarodnu centralu nisu spojene pretplatničke linije. Umjesto toga, ona se koristi za usmjeravanje poziva.

Stoga tranzitna ili međunarodna centrala ima jedan uzročnik troška, odnosno ostvareni saobraćaj.

Nakon što se izračuna ukupni trošak mrežnih komponenti, sljedeći korak je izračunavanje jediničnog troška. Niti jedna usluga ili poslovna jedinica ne koristi kompletnu mrežu pa se zbog toga trošak pojedinih mrežnih komponenti mora podijeliti na usluge prema korištenju. Da bi se to ostvarilo može se izračunati trošak mrežne komponente na jediničnoj bazi što onda predstavlja sastavnu jedinicu za računanje jediničnog troška usluge. Na primjer:

- Minut korištenja lokalne centrale (trošak lokalne centrale/minuti saobraćaja)

Osnov za alokaciju troška mrežnih komponenti čine faktori usmjeravanja. Njihova uloga će se demonstrirati na primjeru Međugradskih poziva. Tabela 8.8. prikazuje četiri različita usmjerenja međugradskih poziva koji započinje u mreži drugog operatora i terminira u mreži Crnogorski Telekom. Navedeni smjerovi služe samo za ilustraciju i ne predstavljaju stvarne smjerove poziva. Svaki opisani smjer koristi različitu kombinaciju mrežnih komponenti da bi terminirao poziv. Na primjer, smjer 3, ne koristi koncentratorske jedinice, već koristi jednu lokalnu centralu, dvije tranzitne centrale i link između lokalne i tranzitne/međunarodne centrale.

Tabela-8.8 Primjer faktora usmjeravanja

Nacionalni poziv	Međunarodna/tranzitna centrala (IE)	IE - LE	Lokalna centrala(LE)	LE-RSU	Koncentratorska jedinica (RSU)
Smjer 1	1	1	1	0	0
Smjer 2	1	1	1	1	1
Smjer 3	2	2	1	0	0
Smjer 4	2	2	1	1	1

Na osnovu faktora usmjeravanja i podataka o ostvarenim minutima po pojedinim smjerovima, računa se ukupan broj komutiranih minuta (minuti koji su komutirani kroz pojedine mrežne komponente) tako što se broj minuta koji su prošli kroz određenu mrežnu komponentu množi sa brojem takvih komponenti. Ovako dobijeni broj komutiranih minuta se dijeli sa brojem stvarno ostvarenih minuta da bi se dobio ruting faktor koji se koristi kod izračunavanja jediničnog troška.